

Recenzie

HELD, Eubomír, ŽOLDOŠOVÁ, Kristína, OROLÍNOVÁ, Mária, JURICOVÁ, Iveta, a KOTULÁKOVÁ, Katarína: Výskumne ladená koncepcia prírodovedného vzdelávania (IBSE v slovenskom kontexte)
Trnava : Trnavská Univerzita v Trnave, 2011, 1. vydanie. 138 s.

Osem kapitol relatívne útlej publikácie päťice autorov z Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity uvádza čitateľa do kontextu prírodovedného vzdelávania a jeho vývoja na Slovensku. Oboznamuje aj s jedným aktuálnym globálnym trendom vo vyučovaní prírodovedných predmetov – IBSE – Inquiry Based Science Education.

Globalizačné tendencie vo vzdelávaní v EÚ autori jednoznačne vidia vo fenoméne kľúčových kompetencií, ktoré si „nedovolí obísť žiadna stredo európska krajina“ (s. 13). Problém spojený s implementáciou kľúčových kompetencií do obsahu vzdelávania je ilustrovaný príkladom z ČR, kde „existencia chemického obsahu v rámcovom vzdelávacom programe základnej školy vyplýva azda len z existencie kľúčovej kompetencie riešiť problémy“ (s. 13). V závere prvej kapitoly si však prírodovedne orientovaný čitateľ môže trochu vydýchnuť pri zmienke o rámci štúdie OECD PISA 2009, ktorý obohacuje jazyk kľúčových kompetencií o jednotlivé zložky prírodovednej gramotnosti, a to na úrovni kompetencií ide o identifikáciu vedeckých otázok, vysvetľovanie vedeckých javov a využitie vedeckých poznatkov, ale aj o príklady konkrétnych poznatkov a oblastí postojov, ktorých formovanie by malo byť cieľom výchovno-vzdelávacieho procesu v rámci základného vzdelávania.

Práve úroveň prírodovednej gramotnosti autori považujú za spúšťací moment najnovších reforiem prírodovedného vzdelávania v európskych krajinách. Prezentovaným koreňom prírodovednej gramotnosti chýba hlbšie poznanie a reflexia diania v rámci často spomínanej štúdie OECD PISA. Pôvodný rámec na meranie prírodovednej gramotnosti, ktorý štúdia PISA použila v cykloch 2000 a 2003, bol v roku 2006 prepracovaný a rozšírený kolektívom autorov, vedeným R. W. Bybeeim. Jeho IBSE plánovací model by bol pre túto publikáciu rozhodne prínosom a umožnil by lepšie prepojenie úvodu druhej kapitoly s prezentovanými zložkami prírodovednej gramotnosti. Významnú časť tejto kapitoly tvorí téma spôsobilosti vedeckej práce (SVP, s. 23-36). Túto časť považujem za najcennejšiu, keďže podrobný prehľad jednotlivých aspektov SVP vymedzuje aktivity na vyučovaní, ktoré môžu aktivovať žiakov a zároveň rozvíjať ich záujem o prírodu a prírodovedné myslenie.

V tretej kapitole čitateľa očakáva malá odbočka, nazvime ju: historicko-teoretický exkurz do slovenskej reality. Za východiskové podmienky pre implementáciu výskumne ladenej koncepcie prírodovedného vzdelávania na Slovensku autori považujú najmä reformu z roku 1976 a súčasný stav obsahu prírodovedných predmetov po kurikulárnej transformácii v roku 2008. Venujú sa aj príprave učiteľov a niekoľkým filozofickým otázkam, ktoré presahujú možnosti tejto publikácie. Napriek tomu, že v tejto kapitole nájde pozorný čitateľ (ale iba informovaný) viacero podstatných informácií (napr. odkazy na tradičný koncept zásady vedeckosti a jeho transformáciu, postupy didaktickej redukcie a transformácie i najmodernejší model didaktickej rekonštrukcie), tematický záber je príliš široký a poskytnuté informácie následne pôsobia povrchné či zjednodušené.

Štvrtá kapitola sa zaoberá konštruktivismom (a to z teoretického hľadiska), ale aj vybranými aplikáciami tohto modelu, ktoré boli v minulosti realizované na Slovensku. Práve tieto doterajšie skúsenosti autorského tímu s IBSE na Slovensku sú najpodnetnejšou časťou tejto kapitoly. Je škoda, že autori sa v rámci tejto kapitoly nevrátili k problematike modelu didaktickej rekonštrukcie. K rozpracovaniu tohto modelu v oblasti prírodovedného vzdelávania významne prispela bývalá absolventka Trnavskej univerzity, P. Jelemenská. A čo považujeme za podstatnejšie, tento model by mohol významne napomôcť pri výbere vzdelávacieho obsahu. Zároveň by snád dokázal prepojiť tzv. „hands on“ (a podľa niektorých severských pedagógov zároveň „minds off“) aktivity so sebareflexiou a hodnotením na úrovni žiaka.

Piata kapitola predstavuje výskumne ladenú koncepciu prírodovedného vzdelávania ako východisko z krízy prírodovedného vzdelávania. Toto presvedčenie si autori osvojili z citovaných dokumentov vypracovaných na objednávku Európskej komisie. Kapitola má len tri strany, takže neprekvapuje, že v nej veľa informácií čitateľ nenájde. Tejto kapitole zároveň chýba v publikácii sľubovaný slovenský kontext.

Súčasný dizajn výskumne ladenej koncepcie prírodovedného vzdelávania je opísaný v šiestej kapitole, kde autori inštruujú čitateľa, ako výskumné činnosti využívať v prírodovednom vzdelávaní ako vyučovaciu metódu. Napriek tomu, že táto časť obsahuje niekoľko príkladov (s. 102-104), je skôr teoretická a zdá sa, že autori s jej uplatňovaním nemajú zatiaľ príliš veľa praktických skúseností.

Aj nasledujúca, siedma kapitola o pedagogických princípoch výskumne ladenej koncepcie prírodovedného vzdelávania, pôsobí skôr formálne a neposkytuje nástroje na jej implementáciu na vyučovaní (snád s výnimkou niekoľkých podnetov k možnostiam písomných záznamov na s. 120).

Podporu učiteľa v triede sa zaoberá posledná, ôsma kapitola publikácie o komunikácii s vedeckou obcou. Nuž, ak má byť realizácia IBSE na

Slovensku závislá od podpory „zvonku“ spôsobom, ako to načrtávajú autori (účasť vedcov na vyučovaní), tak je veľmi málo pravdepodobné, že sa jej dočkáme. V minulosti sa za zmysluplnými aktivitami žiaci odvádzali von z triedy (napríklad do prírody alebo múzea, kde sa mali venovať rozširujúcim aktivitám). A tak ostáva len dúfať, že táto publikácia nezačína nový trend, pri ktorom žiaci síce ostanú v triede, len učiteľ a v nej nahradí vedec.

Na záver: ak sa na publikáciu pozrieme ako na „duševný pokrm“, tak jednoznačne patrí k predjedlám. Poskytuje totiž skôr jednoduchšie, ľahko čitateľné, avšak skôr čiastkové informácie o tom, čo je to IBSE a na akých základoch by sa dalo stavať (projekty FAST a Vyhrňme si rukávy). Informácie o kontexte a vývine slovenského vzdelávania v oblasti prírodovedných predmetov a informácie o globálnych trendoch a problémoch prírodovedného vzdelávania z pohľadu EU a OECD nie sú úplné a nie sú ani vzájomne prepojené. Čitateľ napokon zisťuje, že sa nedozvedel, prečo do IBSE autori vkladajú nádej na vyriešenie problémov prírodovedného vzdelávania na Slovensku (čím sú vlastne špecifické?) a ani to, ako by sa táto koncepcia dala realizovať v bežnej školskej praxi. Pravda je, že autori sľúbili pokračovanie, takže snáď sa zvedavý prírodovedne naladený čitateľ niekedy v budúcnosti dočká aj hlavného chodu.

Paulína Koršňáková¹
International Association for the Evaluation of Educational Achievement
(IEA Sekretariát)
Amsterdam

¹ Autorka je absolventkou učiteľského štúdia na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave a má 10-ročnú prax vo vyučovaní biológie.